

Др *Сандра* ФИШЕР ШОБОТ
доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду

ОДГОВОРНОСТ ПРОДАВЦА ЗА ПРАВНЕ НЕДОСТАТКЕ У ПРАВУ МЕЂУНАРОДНЕ И ДОМАЋЕ ПРОДАЈЕ*

Резиме

Одговорности продавца за евикцију насталу ако се кумулативно испуне претпоставке предвиђене Конвенцијом УН о уговорима о међународној продаји робе (Бечком конвенцијом), односно Законом о облигационим односима. Прво мора постојати правни недостатак. Друго, продавац одговара за правне недостатке који су постојали у одређеном тренутку. Треће, потребно је да не постоје околности које воде искључењу одговорности продавца за евикцију. И последње, купац је дужан да у одређеном року обавести продавца о постојању права или изражавања треће лица.

Предмет рада је анализа правних норми којима је регулисана одговорност продавца за евикцију у праву међународне и домаће продаје, као и релевантне судске и арбитражне праксе.

Кључне речи: уговор о продаји, правни недостатак, одговорност продавца.

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Ушлицај европској и прецедентној права на развој грађанској материјалној и процесној права у Србији и Војводини који се финансира из средстава Покрајинској секретаријата за науку и технолошки развој.

I Уводна разматрања

Продавац одговара за правне недостатке испуњења и дужан је да штити купца од права и захтева трећих лица којима би његово право било искључено или сужено.¹ Према томе, продавац купцу мора да испоручи робу слободну од права или претензија трећих лица. У супротном, одговараће за правне недостатке испоручене робе. Подразумева се, наравно, да ни сам продавац не сме да ограничава права купца на роби.

Одговорност продавца за правне недостатке произлази из начела једнаке вредности давања код двостраних уговора. Продавац је дужан да обезбеди купцу не само корисну него и мирну државину тј. такву државину ствари у којој купац неће бити правно узнемираван на основу неког права трећег.

Одговорност продавца за евикцију у изворима права међународне и домаће продаје регулисана је у значајно мањем броју чланова него одговорност за саобразност, односно материјалне недостатке. Разлог треба тражити у томе што у трговинском промету много већи значај имају стварни него правни недостаци. Случајеви евикције у области робе као предмета међународне и домаће трговине су малобројни. Самим тим постоји и релативно мали број судских и арбитражних одлука које се односе на ово питање.

Правила о одговорности продавца за правне недостатке налазе се у делу III *Конвенције УН о уговорима о међународној продаји робе*² (даље у тексту: конвенција, БК) Глави II *Продавчеве обавезе* у Одсеку II *Саобразности робе и права или њој израживања трећих лица*. Одговорност продавца када на роби постоји право или потраживање трећег лица регулисана је чл. 41–44 БК. Према чл. 41 БК продавац је дужан да испоручи робу слободну од права или потраживања трећег лица, изузев ако се купац сложи да прими робу под тим условима. Чланом 42 БК предвиђена су посебна правила о одговорности продавца када на роби постоји право или потраживање које се заснива на индустријској или другој интелектуалној својини. Према чл. 43(1) БК купац губи право да се позива на правне недостатке испоручене робе уколико не обавести продавца о природи недостатака у разумном року пошто је сазнао или морао да сазна за њих. Коначно, члановима 43(2) и 44 БК нормирани су случајеви у којима необавештавање продавца купцу не штети.

1 Видети чл. 121(2) Закона о облигационим односима (*Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 57/89, 31/93; даље у фуснотама: ЗОО).

2 Конвенција УН о уговорима о међународној продаји робе (*Службени лист СФРЈ*, бр. 10/1/84 од 31.12.1984; даље у фуснотама: БК).

Уколико продавац испоручи робу са правним недостацима купцу на располагању стоје правна средства из чл. 45–52 БК. Конвенција на јединствен начин регулише права купца у случају испоруке несаобразне робе и испоруке робе са правним недостацима. Међутим, анализа одредби показује да одређена права купац има само у случају испоруке несаобразне робе (нпр. право на поправку робе).

У праву међународне продаје прави се разлика између правних недостатака, па сходно томе постоји разлика и у одговорности продавца за њих. Дакле, постоје општи правни недостаци и правни недостаци када постоји право интелектуалне својине. Сходно томе, постоје и два режима одговорности – општа одговорност за правне недостатке и одговорност када на продатој роби постоји право или потраживање које се заснива на индустријској или другој интелектуалној својини. Овакво решење представља новину у праву међународне продаје. Разликовање између општих правних недостатака и недостатака на основу права интелектуалне или индустријске својине није било познато у *Хашком једнообразном закону о међународној прогаји њелесних њокрејних ствари* (даље у тексту: УЛИС). Предвиђањем посебних услова одговорности продавца уколико на роби постоји право или потраживање које се заснива на индустријској или другој интелектуалној својини, одговорност продавца изузета је из опште сфере одговорности продавца за правне недостатке. Ради се о посебном правилу којим је одговорност продавца у значајној мери ублажена.³ Насупрот томе, национална права редовно не садрже овакво разликовање. Предмет анализе у овом раду биће општи правни недостаци и одговорност продавца у случају испоруке робе на којој постоји право или потраживање трећег лица.

У српском праву одговорност продавца за правне недостатке регулисана је чл. 508–515 *Закона о облигационим односима* (даље у тексту: ЗОО). Према чл. 508 ЗОО продавац одговара ако на продатој ствари постоји неко право трећег које искључује, умањује или ограничава купчево право, а о чијем постојању купац није обавештен, нити је пристао да узме ствар оптерећену тим правом. Чланом 510 ЗОО предвиђена су права која купац има у случају испоруке робе оптерећене правом трећег

3 Приликом израде Бечке конвенције постојали се опречни ставови о томе да ли је оправдано установљаване посебног режима одговорности када на роби постоји право интелектуалне својине. У Немачкој доктрини и судској пракси заступана је идеја да правила о општој одговорности за правне недостатке треба да се примене и у случајевима када на роби постоји право интелектуалне својине. Други предлог је био да се ово питање потпуно изостави из БК због његове сложености. Видети више Alex Metzger, „Die Haftung des Verkäufers für Rechtsmängel gemäss Artt. 41, 42 CISG“, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, Band 73, 2009, стр. 845. Такође видети Heinrich Honsell (Hrsg.), *Kommentar zum UN-Kaufrecht*, Berlin, Heidelberg, 2010, стр. 444.

лица, док се чл. 509 и 511 ЗОО односе на дужност обавештавања. У чл. 513 ЗОО утврђена су правила о уговорном ограничењу или искључењу продавчеве одговорности. Даље, чл. 514 ЗОО регулише одговорност продавца за ограничења јавно-правне природе. У чл. 515 ЗОО одређени су рокови у којима се права купца по основу правних недостатака гасе. Наш закон на јединствен начин регулише одговорност продавца за евикцију без обзира на природу права трећег лица на роби. У *Преднацрту Грађанског законика*⁴ (даље у тексту: ГЗ) одговорност продавца за евикцију регулисана је у чл. 560-569 којима су у највећем делу преузета решења из ЗОО.

За општу одговорност за правне недостатке (одговорност за евикцију) потребно је да се кумулативно испуне следећи услови. И у међународном и у домаћем праву прва претпоставка одговорности продавца је да на роби постоји право или претензија трећег лица. У сваком случају узнемиравање купца мора бити правно. Насупрот томе, фактичко узнемиравање није довољно за одговорност продавца. Друго, правни недостатак треба да постоји у одређеном тренутку. По правилу, као меродавно узима се време извршења испоруке. Треће, потребно је да не постоје околности које воде искључењу одговорности продавца за правне недостатке. И последње, купац је дужан да у одређеном року обавести продавца о постојању права или потраживања трећег лица. Дужност купца да обавести продавца о правном недостатку постоји у међународној и домаћој продаји уз једну значајну разлику. Према правилу садржаном у Бечкој конвенцији купац губи право да се позива на правни недостатак ако о њему уредно и благовремено не обавести продавца.⁵ Насупрот томе, чл. 509 ЗОО не предвиђа да пропуштање обавештења води губитку правних средстава која купцу стоје на располагању у случају испоруке робе на којој постоји право или претензија трећег лица. Чак штавише, закон изричито предвиђа да у одређеним случајевима и купац који није обавестио продавца о праву или претензији трећег лица може да се позива на правни недостатак.⁶

И у међународном и у домаћем праву одговорност продавца за евикцију независна је од кривице.

4 Преднацрт Грађанског законика Републике Србије, друга књига, Облигациони односи доступно на <http://arhiva.mpravde.gov.rs/lt/articles/zakonodavna-aktivnost/gradjanski-zakonik>.

5 Видети чл. 43 БК.

6 Чл. 511 ЗОО (чл. 563 ГЗ): Купац који се, не обавештавајући продавца упустио у спор са трећим и спор изгубио, може се ипак позивати на продавчеву одговорност за правне недостатке, изузев ако продавац докаже да је он располагао средствима да се одбије захтев трећег лица. Чл. 512(1) ЗОО (чл. 564(1) ГЗ): Купац има право позивати се на продавчеву одговорност за правне недостатке и кад је без обавештења продавца и без спора признао очигледно основано право трећег.

У разматрањима која следе биће анализирана прва три услова, док ће дужност обавештавања продавца о правном недостатку бити предмет разматрања у посебном раду.

II Правни недостатак

1. Појам правног недостатка

Према Бечкој конвенцији испоручена роба мора бити слободна од права или потраживања (захтева) трећег лица. Под *йравом* трећег лица треба разумети стварно постојеће правне положаје. Насупрот томе, појам *захтйев* обухвата случајеве када постоји само тврдња трећег лица о постојању права. Оваквим решењем БК омогућава да купац буде заштићен и од оптерећења која би настала услед спора са наводним имаоцем права. Такво решење, по угледу на чл. 52 УЛИС прихвата и наше право тј. одговорност за евикцију постоји у случају права или претензије трећег лица. Према чл. 508 ЗОО правни недостатак постоји ако на продатој ствари постоји неко *йраво* трећег лица које искључује, умањује или ограничава купчево право. Видимо да закон приликом одређивања појма правног недостатка не наводи и претензије трећег. Међутим, из наредних чланова (чл. 509 и 510(2) ЗОО) произлази да одговорност продавца постоји и у том случају.

За одговорност продавца није нужно да треће лице покрене спор против купца, него је довољно да оно вансудски истиче да има неко право или да на други начин оптерети купчево слободно располагање робом. Чак штавише, довољно је да купац оправдано страхује да ће бити узнемирен захтевом трећег лица.⁷ Овакав закључак произлази из чл. 510(2) ЗОО који предвиђа да купац може раскинути уговор ако продавац у разумном року не ослободи ствар од права или претензије трећег.

а) Право *йрећеї* лица

Појмом право трећег лица обухваћена су сва стварна и облигациона права која постоје на роби, а на основу којих треће лице може да утиче на робу или купцу може да ограничи њену употребу, искоришћавање или располагање.⁸ То су, пре свега, стварна права. Најпре, у права трећег спада право својине на роби. Продавац ће одговарати ако купцу прода робу чији је власник треће лице. Притом БК не регулише поступак

7 Ивица Јанковец, *Уговорна одйоворностї*, Београд, 1993, стр. 154.

8 Heinz Georg Bamberger, Herbert Roth (Hrsg.), *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 3, München, 2003, стр. 2831.

стицања својине, као ни могућност савесног стицања својине. То је према чл. 4(б) БК препуштено правилима меродавног националног права.

Поред својине, појмом право обухваћена су и друга стварна права (државина, заложна права). Највећи практични значај у трговинском промету имају средства обезбеђења поверилаца продавца, као и законска заложна права превозилаца, складиштара, шпедитера, комисионара, итд.

Надаље, правни недостатак постоји увек када право трећег лица може да угрози право својине купца. Стога поред стварних права, у права трећег лица спадају и сва облигациона потраживања која прибављају трећем лицу државину на роби (нпр. потраживања која произлазе из уговора о зајму, лизингу, закупу...). Иако уговори имају релативно дејство, правни недостаци постоје ако облигациона права трећих лица утичу на државину или коришћење ствари од стране купца.

У теорији међународне продаје робе спорно је да ли јавноправна ограничења располагања робом представљају правни недостатак или недостатак саобразности. За продавца ово питање има велики значај јер су различите претпоставке његове одговорности. Прво, искључење одговорности наступа под различитим околностима. Одговорност за правне недостатке према чл. 41 БК може бити искључена само ако се купац сложи да прими робу оптерећену правом или потраживањем трећег лица, док је за искључење одговорности за недостатке у квалитету према чл. 35(3) довољно да купац за несаобразност није знао услед грубе непажње. Друго, код правних недостатака не постоји крајњи рок за обавештавање продавца о недостатку тј. не примењује се преклузивни двогодишњи рок. Треће, правна средства која купац може да користи разликују се код правних недостатака и код недостатка саобразности.

Историја настанка чл. 41 БК не даје довољно информација о томе како сврстати јавноправна ограничења.⁹ Језичким тумачењем формулације *right of a third party* можемо закључити да се чл. 41 БК односи само на права и потраживања приватног лица, односно да чл. 41 БК нису обухваћена јавноправна ограничења располагања робом.

Због хетерогености јавно-правних ограничења није могуће дати јединствен одговор да ли она представљају правни недостатак, него процену треба вршити *in casu*.

Увозне и извозне забране, по правилу, не могу се сматрати правним недостатком.¹⁰ Наиме, ако извршење испоруке буде спречено због

9 Видети више код Peter Schlechtriem, Ingeborg Schwenzer (ed.), *Commentary on the UN Convention of the International Sale of Goods (CISG)*, 2nd (English) ed., New York, 2005, стр. 485.

10 Тако Alex Metzger, *нав. дело*, стр. 846. Видети одлуку у предмету Russia 6 August 2002 Arbitration Court [Appellate Court] for the Western Siberia Circuit (*Harvesting combines case*) доступно на <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/020806r1.html> (увозне забране).

извозних или увозних забрана, онда постоји повреда обавезе испоруке из чл. 30 БК, односно повреда обавезе преузимања испоруке из чл. 53 БК. Правило је да опште извозне и увозне забране засноване на мерама економске контроле треба да сноси погођена страна. Према томе, извозне забране погађају продавца јер он не може ваљано да изврши обавезу испоруке из чл. 30 БК.¹¹

Према општеприхваћеном ставу, правни недостатак не постоји када особине робе воде кршењу јавноправних норми у области радног законодавства, безбедности хране, заштите потрошача или заштите животне средине. У наведеном случају не постоји право одређеног трећег лица и због тога нема места примени чл. 41 БК. Другим речима, само оне јавноправне норме и акти који не само да ограничавају употребу робе, него и утичу на правни положај купца као власника робе представљају правни недостатак из чл. 41 БК.¹² Уколико роба није у складу са јавноправним стандардима у земљи коришћења, то, по правилу, утиче на могућност њене употребе и представља недостатак саобразности у смислу чл. 35 БК. Сходно наведеном, под одређеним условима ове особине робе могу довести до одговорности продавца за саобразност према чл. 35 БК.¹³

И последње, према раширеном ставу порези и царине које је продавац требало да плати и који оптерећују робу могу представљати правне недостатке, као и јавноправне мере (нпр. конфискација робе) које из тога настану.¹⁴ У једном предмету продавац из Пољске увезао је аутобус у Русију ради учешћа на међународној изложби. Царинске власти су

11 Ingeborg Schwenzer (ed.), P. Schlechtriem, I. Schwenzer, *Commentary on the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)*, 3. ed., Oxford, 2010, стр. 651; P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 485. Видети одлуку у предмету Austria, 6 February 1996, Supreme Court (*Propane case*) доступно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/960206a3.html>.

12 Peter Schlechtriem, Petra Buttler, *UN Law on International Sales – The UN Convention on the International Sale of Goods*, Berlin, Heidelberg, 2009, стр. 132.

13 О утицају јавноправних ограничења на одговорност продавца видети више код Сандра Фишер-Шобот, „Одговорност продавца за саобразност робе са принудним прописима“, *Правна ријеч – Часопис за правну теорију и праксу*, бр. 29/2011, стр. 153–165 и Сандра Фишер-Шобот, „Одговорност продавца за саобразност робе са принудним прописима – *Frozen Pork case*“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, стр. 309–320.

14 Видети више P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 485; I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 651; Karsten Schmidt (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch*, München, 2004, стр. 534; Ulrich Magnus, J. von Staudingers *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch: Wiener UN-Kaufrecht (CISG)*, Sellier-de Gruyter, Berlin 2005, стр. 432; Christoph Brunner, *UN-Kaufrecht – CISG – Kommentar zum Übereinkommen der Vereinten Nationen über Verträge über den internationalen Warenkauf von 1980 – Unter Berücksichtigung der Schnittstellen zum internen Schweizer Recht*, Bern, 2004, стр. 247.

допустиле улазак аутобуса у Русију на основу дозволе о привременом увозу. Продавац је требало да возило одвезе из Русије до окончања изложбе или да добије нову дозволу за држање возила у Русији. У време важења дозволе продавац је аутобус продао и испоручио купцу из Русије. Недуго затим царинске власти одузеле су аутобус од купца и сместили га у царинско складиште до плаћања неопходних царинских дажбина. Пошто купац није у време закључења уговора знао да се роба налази у Русији на основу привремене дозволе, према ставу арбитражног већа, продавац је извршио повреду обавезе да испоручи робу слободну од права или претензија трећих лица.¹⁵

Коначно, заплена робе у вези са правом трећег лица представља правни недостатак (нпр. заплена украдене робе¹⁶).¹⁷

У српском праву, не поставља се питање да ли јавноправна ограничења представљају правни недостатак. Наиме, према чл. 514 ЗОО продавац одговара по правилима евикције и за посебна ограничења јавноправне природе која купцу нису била позната, ако је он за њих знао или је знао да се могу очекивати, а није их купцу саопштио.¹⁸ Према наведеном продавац је одговоран не само за јавноправна ограничења која постоје у време закључења уговора, него и за она ограничења за која је у конкретном случају знао да се могу очекивати. Све наведено важи само ако је купац био савестан, односно ако није знао за ограничења. Чл. 514 ЗОО представља конкретизацију начела савесности и поштења, јер продавац који поступа несавесно не може из тога извучити корист.

б) Потраживање (претензија) трећег лица

Продавац одговара за евикцију и ако на роби постоји потраживање, односно претензија трећег лица. У српском преводу чл. 41 БК користи се термин „потраживање“, док се у српској верзији чл. 52 УЛИС користи реч „претензија“. Нејасно је због чега се разликује превод чл. 52 УЛИС и чл. 41 БК када је у енглеској верзији УЛИС и БК употребљен истоветан термин *claim*. Сматрамо да је примеренији термин претензија, јер су овим појмом обухваћена наводно постојећа права трећег лица. Прихватањем оваквог решења конвенција одступа од решења која постоје у многим националним правима. Наш ЗОО у чл. 509 и 510 исправно говори о претензији трећег. Такође, одговарајућим сматрамо и термин захтев (*der Anspruch*) који се користи у немачкој теорији.

15 Russia 21 January 1998 Arbitration proceeding 99/1997 доступно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/980121r1.html>.

16 Видети одлуку у предмету Germany 21 March 2007 Appellate Court Dresden (*Stolen automobile case*) доступно на <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/070321g1.html>.

17 I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 652.

18 Чл. 514 ЗОО идентичан је чл. 568 ГЗ.

Продавац је дужан да испоручи робу слободну од претензија трећег лица, односно од права за која треће лице тврди да постоје. Продавац је дужан да купцу гарантује мирну државину. Стога ће продавац одговарати без обзира да ли је претензија трећег основана,¹⁹ односно његова одговорност ће постојати без обзира да ли право трећег стварно постоји. Такође, у судској пракси је потврђено да ће продавац одговарати, чак и ако се касније утврди да је захтев трећег лица неоснован.²⁰ На тај начин је одговорност продавца проширена, а купац заштићен и од евентуалних дуготрајних расправа са наводним имаоцима права око робе. Расправу са трећим лицем треба да води продавац, а не купац.

Правило из БК представља одраз англо-америчког схватања по коме продавац купца треба да заштити од захтева трећих лица, чак и када права трећег не постоје.²¹ Оно је веома важно пошто такви спорови могу представљати значајно оптерећење за купца. Наиме, спорови са наводним имаоцима права купцу могу да узрокују значајне трошкове. Поред тога, могу купцу онемогућити да робу користи на планирани начин.

У теорији права међународне продаје робе спорно је да ли појам потраживање обухвата и фриволне претензије трећег лица, односно претензије за које је очигледно да нису основане. Према једном ставу, чл. 41 БК нису обухваћени очигледно неосновани захтеви трећег лица,²² односно такви захтеви не воде одговорности продавца.²³ Друго је мишљење да продавац одговара и за фриволне захтеве трећих лица.²⁴ Прихватање првог става створило би, пре свега, проблеме у пракси, јер би било тешко одредити критеријуме кад је неки захтев основан. Такође, да ли је захтев трећег оправдан, по правилу, не може да утврди купац. Сама околност да треће лице тврди да је продајом робе повређено неко

19 Видети више U. Magnus, *нав. дело*, стр. 433; P. Schlechtriem, P. Buttler, *нав. дело*, стр. 132.

20 Germany, 11 January 2006, Supreme Court (*Automobile case*) доступно на: www.cisgw3.law.pace.edu/cases/060111g1.html.

21 Gert Reihardt, *UN-Kaufrecht, Kommentar zum Übereinkommen der Vereinten Nationen vom 11. April 1980 über Verträge über den internationalen Warenkauf*, Heidelberg, 1991, стр. 99.

22 Видети више U. Magnus, *нав. дело*, стр. 433. Тако UN DOC. A/CONF. 97/5 (Коментар UNCITRAL-a), Official Records стр. 36, тач. 4.

23 Rolf Herber, Beate Czerwenka, *Internationales Kaufrecht – Kommentar zu dem Übereinkommen der Vereinten Nationen vom 11. April 1980 über Verträge über den Internationalen Warenkauf*, München, 1991, стр. 193.

24 Tako U. Magnus, *нав. дело*, стр. 433; P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 486; Wolfgang Krüger, Harm Peter Westermann (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 3, 4. Auflage, München, 2004, стр. 2404; H.G. Bamberger, H. Roth (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 2832; I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 653.

његово право спада у сферу одговорности и ризика продавца, стога је он дужан да се расправља са трећим лицем. Наравно уколико се ради о фриволном захтеву продавац ће без тешкоћа моћи да докаже да захтев није основан и тако избећи захтев купца за накнаду штете. Исто тако, ако продавац успе да се брзо и ефективно ослободи од захтева трећег лица, купац који није претрпео суштинско лишавање неће моћи да раскине уговор због битне повреде уговора.²⁵ Међутим, уколико је купац због захтева трећег био изложен трошковима, продавац мора да их накнади.²⁶ Сматрамо да наведено *mutatis mutandis* може да се примени и код домаће продаје робе.

2. Време меродавно за постојање правног недостатка

За одговорност продавца потребно је да правни недостатак постоји у одређеном тренутку. Према, општеприхваћеном ставу код међународне продаје правни недостатак треба да постоји у тренутку испоруке.²⁷ Наведено произлази из обавезе продавца да *испоруци* робу слободну од права или потраживања трећег лица (*The seller must deliver goods which...*).

Време закључења уговора није и не може бити одлучујуће за одговорност продавца за евикцију из два разлога. Први, јер продавац одговара и за права трећег лица која настану након закључења уговора. Други, јер до испоруке продавац може отклонити правни недостатак који је постојао у време закључења уговора.

Теорија на различит начин посматра захтеве настале након испоруке робе. Према једном ставу, продавац не одговара за права трећих лица настала после извршења испоруке.²⁸ Други, данас доминантан став је да се у одређеним случајевима морају узети у обзир и права која настану после извршене испоруке.²⁹

Наиме, у одређеним ситуацијама постојање правног недостатка не може да се процени према тренутку испоруке, јер би то довело до незадовољавајућих резултата. Прво, када према уговору о продаји

25 Joseph Lookofsky, *The 1980 United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods, Art. 41 Obligation to Deliver Goods Free of Third Party Claims*, стр. 109, пара. 198 доступно на <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/loo41.html>; P. Schlechtriem, P. Buttler, *нав. дело*, стр. 133.

26 Видети више P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 487.

27 Tako Fritz Enderlein, Dietrich Maskow, *International Sales Law*, Oceana Publications, 1992, стр. 165; W. Krüger, H.P. Westermann (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 2406; H. G. Bamberger, H. Roth (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 2832; P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 488; G. Reihardt, *нав. дело*, стр. 100; C. Brunner, *нав. дело*, стр. 247.

28 R. Herber, B. Czerwenka, *нав. дело*, стр. 193.

29 Тако С. Brunner, *нав. дело*, стр. 247.

роба треба да се превезе, испорука је извршена предајом робе првом превозиоцу, а права на роби (нпр. заложна права превозиоца, право ретенције) могу настати и касније. У том случају, продавац ће бити одговоран и за нпр. заложна права превозиоца која су настала након испоруке ако супротно уговору није платио трошкове превоза. Друго, одговорност продавца ће постојати и кад треће лице након испоруке тврди да је повређено његово право које је постојало пре испоруке.³⁰ Ако би се у обзир узела само потраживања која су настала до тренутка испоруке, то би индиректно значило да ће бити призната само постојећа потраживања трећих лица и да би купац остао незаштићен у погледу претензија трећих лица.³¹

И поред наведеног сматрамо да за процену постојања недостатака као релевантан треба узети тренутак испоруке. Наиме, шире посматрано испорука представља границу између сфера одговорности продавца и купца. Због тога би требало оценити да ли су околности на којима се право или претензија трећег лица заснива постојале пре или након тренутка испоруке.³² Исто тако, требало би утврдити да ли наведено право или потраживање трећег лица може да води уназад до околности које су се догодиле пре испоруке.

Одредбе у ЗОО које се односе на одговорност продавца за евикцију изричито не предвиђају у ком тренутку мора да постоји правни недостатак. Такође, ово важно питање није регулисано ни у ГЗ. Сматрамо да би било целисходно да се одреди у ком тренутку треба да постоји правни недостатак да би продавац за њега одговарао. У домаћој теорији прихваћен је став да правни недостатак треба да постоји пре него што је купац стекао робу.³³

3. Искључење одговорности за правне недостатке

Одговорност продавца за правне недостатке може бити искључена у два случаја. Први, кад стране уговором у целини или делимично искључе одговорност продавца за правне недостатке. Други, продавац неће одговарати за евикцију и поред тога што су испуњене све претпоставке његове одговорности ако се купац сложи да прими робу са правним недостатком.

30 Видети више W. Krüger, H. P. Westermann (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 2406.

31 Видети више P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 489; I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 655.

32 Видети више W. Krüger, H. P. Westermann (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 2405.

33 Слободан Перовић, Драгољуб Стојановић (ур.), *Коментар Закона о облигационим односима*, књига II, Крагујевац, Горњи Милановац, 1980, стр. 133.

У складу са принципом аутономије воље, у праву међународне продаје и српском праву одговорност продавца за правне недостатке може се уговором ограничити или сасвим искључити.³⁴ Код међународне продаје робе пуноважност искључења се, у складу са чл. 4 БК, процењује према меродавном националном праву. У домаћем праву, уговорна одредба о ограничењу или искључењу одговорности ништава је, ако је у време закључења уговора продавцу био познат или му није могао остати непознат неки недостатак у његовом праву.³⁵

Друго, према чл. 41 БК продавац неће одговарати за правне недостатке ако се купац сложи да прими робу са правним недостатком.³⁶ За разлику од одговорности за саобразност где продавац не одговара уколико је купац у време закључења уговора знао за несаобразност или му она није могла бити непозната, код одговорности за правне недостатке потребна је сагласност купца. Према томе, није довољно да купац зна да на роби постоји заложно право превозиоца или складиштара, јер би у таквим случајевима купац требало да може да очекује да ће продавац пре испоруке ослободити робу од терета.

Купац своју сагласност да прими робу оптерећену правом трећег лица може дати у сваком тренутку, односно пре, за време и након закључења уговора. Он то може учинити изричито и прећутно. Битно је да купац изрази своју вољу да прими робу са недостатком. Стога, немају значај једностране изјаве продавца да купац са пријемом робе прихвата и правне недостатке, јер ту не постоји воља купца. Такође, за искључење одговорности продавца није довољно опште знање купца о фактичким и правним околностима које указују на постојање нпр. средства обезбеђења на роби. Исто тако, знање купца да превозиоци или

34 Видети чл. 6 БК и чл. 513(1) ЗОО.

У једном предмету купац из Белорусије купио је полован аутомобил од продавца из Немачке. Уговором је искључена одговорност продавца за правне недостатке. Аутомобил је плаћен и предат купцу. Међутим, испоставило се да је аутомобил украден и заплењен је од стране полиције Белорусије. Суд је утврдио да је продавац повредио своју обавезу преноса права својине из чл. 30 БК и обавезу из чл. 41 БК да испоручи робу слободну од права или потраживања трећег лица. Надаље, према ставу суда повреде ових обавеза су независне и тако их треба и посматрати. Будући да су стране уговором искључиле одговорност продавца за правне недостатке, утврђено је да је продавац одговоран јер на купца није могао да пренесе право својине на роби. Germany 21 March 2007 Appellate Court Dresden (*Stolen automobile case*), доступно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/070321g1.html>.

35 Чл. 513(2) ЗОО. Исто тако и чл. 566(2) ГЗ.

36 Видети одлуку у предмету Russia 6 August 2002 Arbitration Court [Appellate Court] for the Western Siberia Circuit (*Harvesting combines case*), доступно на: <http://cisgw3.law.pace.edu/cases/020806r1.html>. Роба је заплењена од купца због повреде увозних забрана. Суд је утврдио да нема повреде чл. 41 БК јер је купац знао да постоји забрана увоза и сложио се да купи тако оптерећену робу.

складиштари имају нпр. законско заложно право или неко друго средство обезбеђења на роби није довољно.

Пристанак представља више од знања купца. Стога је потребно постојање даљих индиција које говоре у прилог сагласности купца тј. да купац разуме да роба има правни недостатак за који продавац неће одговарати.³⁷ Таква индиција би била нпр. узимање у обзир права или потраживања трећег лица приликом одређивања цене. То ће бити случај ако приликом закључења уговора о продаји купац пристане да сноси све неизмирене трошкове складиштења ускладиштене робе.³⁸ По правилу, у тој ситуацији ће доћи до смањења цене, па се претпоставља да је купац пристао да купи робу на којој постоји заложно право складиштара.³⁹ Такође, конклюдентна сагласност купца претпоставља се када сам продавац обавести купца о праву или потраживању трећег лица, а купац не стави приговор.⁴⁰ И последње, када продавац обавести купца да на роби постоји средство обезбеђења и наложи му да куповну цену плати директно трећем лицу, купчево безусловно прихватање робе указује на његову сагласност у том погледу.⁴¹

Чланом 508(1) ЗОО, односно чл. 560 ГЗ предвиђено је да продавац одговара ако купац није обавештен о праву трећег, нити је пристао да узме ствар оптерећену тим правом. Знање купца о правном недостатку само по себи није довољно за искључење одговорности продавца. Само ако купац пристане да прими робу оптерећену правним недостацима продавац неће одговарати за њих.

Купац свој пристанак да прими робу оптерећену правом трећег лица може да дâ пре, у време или након закључења уговора. Ако је купцу пре или у време закључења уговора било познато да постоји правни недостатак, он свој пристанак да узме ствар оптерећену правом трећег лица може дати самим закључењем уговора. Дакле, ако купац приликом закључења уговора зна за правни недостатак и поред тога закључи уговор, он не може позивати продавца на одговорност. Наведено је у складу са чл. 510(4) ЗОО који предвиђа да ако је купац у часу закључења уговора знао за могућност да му ствар буде одузета, или да његово право буде смањено или ограничено, нема право на накнаду штете ако се та

37 Видети више W. Krüger, H. P. Westermann (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 2407; U. Magnus, *нав. дело*, стр. 432; K. Schmidt (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 536.

38 I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 656.

39 Тако P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 490.

40 Видети више K. Schmidt (Hrsg.), *нав. дело*, стр. 536.

41 Тако P. Schlechtriem, I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 490; H. G. Bamberger, H. Roth (Hrsg.), *нав. дело*, Karsten Schmidt (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch*, München, 2004, стр. 2833; I. Schwenzer (ed.), *нав. дело*, стр. 656.

могућност оствари.⁴² Пристанак у време закључења уговора односи се на правне недостатке који су постојали у време закључења уговора.

Друго, купац свој пристанак може да да и након закључења уговора безусловним преузимањем робе. Ово се односи, пре свега, на случајеве који су чести пракси када правни недостатак не постоји у време закључења уговора, него настане касније (нпр. заложно право превозиоца или складиштара). Поред тога, замисливе су ситуације када је купац приликом закључења уговора био обавештен о праву трећег лица, али није пристао да прими робу са недостатком, него се продавац обавезао да ће отклонити права трећег лица. Уколико продавац не отклони недостатак купац може накнадно да пристане да преузме робу оптерећену правом трећег лица.

Конечно, закон није довољно прецизан јер у чл. 508 ЗОО користи термин *узме* робу. Није до краја јасно шта значи узимање робе и много би било боље да се говори о њеном преузимању. Преузимање робе би у овом случају значило преузимање робе уз сагласност купца са правним недостатком. Нејасно је зашто ни у Преднацрту Грађанског законика наведена одредба није измењена.⁴³

III Закључак

Продавац одговара за правне недостатке испоручене робе. У праву међународне продаје, продавац је обавезан не само да пренесе право својине на купца, него је према чл. 41 БК дужан да испоручи робу слободну од права или потраживања трећег лица, изузев ако се купац сложи да прими робу под тим условима.

Према чл. 508(1) ЗОО продавац одговара ако на продатој ствари постоји неко право трећег које искључује, умањује или ограничава купчево право, а о чијем постојању купац није обавештен, нити је пристао да узме ствар оптерећену тим правом.

Испоручена роба мора бити слободна од права или потраживања (захтева) трећег лица. Под правом трећег лица треба разумети стварно постојеће правне положаје. Насупрот томе, појам „захтев“ обухвата случајеве кад постоји само тврдња трећег лица о постојању права. Заштита купца се заснива на принципу да купац треба да има мирну и корисну државину на роби. Због тога је одбрана од претензија трећих лица задатак продавца.

42 Чл. 562(4) ГЗ.

43 Чл. 560(1) ГЗ.

За одговорност продавца је неопходно да правни недостатак постоји у време извршења испоруке. Међутим, продавац ће често одговарати и за терете на роби који настану после испоруке.

Одговорност продавца за правне недостатке може бити искључена у два случаја. Први, кад стране уговором у целини или делимично искључе одговорност продавца за правне недостатке. Други, продавац неће одговарати за евикцију и поред тога што су испуњене све претпоставке његове одговорности ако купац пристане да прими робу са правним недостатком.

Sandra FIŠER ŠOBOT, PhD

Assistant Professor at the Faculty of Law University of Novi Sad

LIABILITY OF THE SELLER FOR THE DELIVERY OF THE GOODS ENCUMBERED WITH THIRD PARTY RIGHTS IN INTERNATIONAL AND DOMESTIC SALES LAW

Summary

The seller in international sales law is not only bound to transfer the property but, pursuant to Art. 41 of the CISG, he must deliver the goods which are free from any right or claim of a third party, unless the buyer has agreed to take the goods subject to such a right or claim.

In Serbian Law, according to Art. 508 of Code of Obligations a seller shall be liable should the object sold be subjected to a third party's right excluding, reducing or restricting a buyer's right, if the existence of such right was not communicated to the buyer, and the buyer did not accept the object subjected it.

Defect in title exists whenever a right of a third party encumbers the goods. Moreover, legal norms protect buyer even against third party claims i.e. if a third party asserts the existence of a right. The protection of the buyer is based on a principle that the buyer should enjoy quiet possession and use of the goods. Therefore, defence of such claims is the seller's responsibility.

In order for the seller to be liable, the defect in title has to exist at the time of the delivery. However, the seller is often liable for encumbrances which arise after the delivery.

Liability of the seller can be excluded in two cases. First, parties are free to agree to derogate from legal norms regulating seller's liability for the defects in title. Second, the seller shall not be liable if the buyer agrees to take the goods subject to such a right or claim.

Key words: *contract of sale, defect in title, liability of the seller.*